

Топчій О.В., доктор юридичних наук, доцент,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

Третяк Є.А., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна

ПРО ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ

Як показує практика, в останні роки (2013-2023 р.р.) кількість вчинених кримінальних правопорушень в Україні, хоча у цілому зменшується, проте по деяких їх видах (злочини проти основ національної безпеки, громадського порядку, у сфері військової служби тощо) вони мають чітку тенденцію до збільшення [1].

Зокрема, звертає на себе увагу у зв'язку з цим той факт, що за вказаний період значно погіршилась кримінальна ситуація у сфері виконання покарань, а саме: майже у два рази збільшився рівень кримінальної активності серед засуджених у розрахунку на 1 тис. цих осіб, а коефіцієнт протиправної діяльності персоналу органів і установ виконання покарань (УВП) виріс у 5-ть разів [2, с. 3-4].

Як встановлено в ході даного дослідження, однією з детермінант, яка сприяє розвитку зазначених негативних тенденцій злочинності, є заміна на законодавчому рівні діяльності правоохоронних органів щодо запобігання кримінальним правопорушенням на протидію цим суспільно небезпечним діянням (наприклад, у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»). Такий законодавчий підхід значно підвищив рівень латентності вчинення кримінальних правопорушень у даній галузі суспільної діяльності та суттєво знизив ступінь захищеності прав, законних інтересів і свобод людини в Україні.

У цьому ж сенсі можна вести мову і про неналежне використання оперативних підрозділів (ст. 41 Кримінального процесуального кодексу (КПК)) слідчими Національної поліції (ст. 40 вказаного Кодексу) у здійсненні заходів слідчої профілактики.

Такий висновок ґрунтується на тому, що як у контексті кримінально-процесуальної, так і запобіжної діяльності, для зазначених учасників кримінального провадження (§ 2 глави 3 розділу I КПК України) спільними є такі їх завдання: а) запобігання протиправним посяганням на

всіх учасників кримінального провадження та забезпечення їх безпеки; б) запобігання рецидиву (ст. 34 КК, розділ II КПК); в) запобігання корупційним злочинам, які пов'язані з проведенням досудового розслідування за фактами вчинення кримінальних правопорушень; г) запобігання ухиленню винних у вчиненні кримінальних правопорушень осіб від відшкодування завданої ними шкоди та усунення збитків; г) запобігання знищенню, пошкодженню, втраті тощо доказів по кримінальному провадженню (глава 4 КПК); д) запобігання іншим негативним явищам і процесам, які можуть мати місце у ході досудового розслідування [3, с. 8-14].

Отже, з огляду зазначеного, слідчу профілактику варто визнати органічною та невід'ємною частиною запобіжної діяльності у кримінальному провадженні.

Вказана доктринальна позиція ґрунтується на тому, що:

а) по-перше, таким чином можна розширити межі наукових знань щодо змісту запобіжної діяльності, її предмету та об'єктів, які можуть слугувати методологічним підґрунтям для подальших доктринальних розробок з означеної тематики дослідження;

б) по-друге, використовуючи зазначену наукову позицію можна довести, що одним із необхідних та невід'ємних елементів кримінально-процесуальної діяльності є слідча профілактика, зміст і спрямованість якої обумовлений необхідністю здійснення у даному процесі заходів кримінального запобігання кримінальним правопорушенням;

в) по-третє, сформувавши такий погляд на існуючу практичну проблему, можна підтримати позицію тих учених, які переконують, що діяльність, яка пов'язана із запобіганням кримінальним правопорушенням є більш об'ємною та ширшою за діяльність, що ґрунтується на заходах протидії цим суспільно небезпечним діянням, що має враховуватись на всіх рівнях соціальної профілактики в Україні (законодавчому, координаційному, управлінському, т. ін.).

Визначений у цій роботі науково обґрунтований підхід має й своє практичне значення, яке полягає у тому, що:

1) на основі аналізу змістовних елементів поняття запобігання «кримінальним правопорушенням» можна розробити науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на удосконалення правового механізму запобіжної діяльності у ході реалізації завдань кримінального провадження;

2) виходячи з отриманих теоретичних результатів, можна довести необхідність якісної видозміни координаційної діяльності у сфері протидії злочинності та замінити у зв'язку з цим у законодавчих актах України слово «протидія» на «запобігання», у яких вжито словосполучення «протидія злочинності», позаяк на сьогодні такі підходи суперечать положенням матеріального права (зокрема, КК), де мова ведеться про

«запобігання кримінальним правопорушенням»;

3) враховуючи доведені у цій роботі доктринальні підходи, можна визначити потенційні можливості інших учасників кримінального провадження, які варто враховувати при організації та реалізації заходів запобігання кримінальним правопорушенням (слідчих Національної поліції; оперативних підрозділів; суддів, т. ін.).

Література

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січ. 2013-груд. 2023 року. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

2. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2023 році: матеріали Колегії Міністерства юстиції України, 2024. 48 с.

3. Колб О.Г., Копотун І.М., Джу́жа О.М., Пасічник Д.С. Запобігання надзвичайним подіям кримінально-правового характеру у кримінально-виконавчих установах в Україні. *ZnanstvendMisel:Global Science Center LP*, 2020. № 47-2 (47). С. 8-14.

УДК 343.9(043.2)

Троханчук М.В., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ, Україна

СПОСІБ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Сфера земельних відносин з огляду на її особливості підлягає обов'язковому державному регулюванню. Шахрайство в сфері земельних відносин набуло нині великих обсягів. Розслідування таких кримінальних правопорушень є досить складним процесом через що питання криміналістичної класифікації способів вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним відчуженням земельних ділянок, набуває все більшої актуальності.

Дослідження способу вчинення того чи іншого виду кримінального правопорушення є ключовим аспектом у виробленні рекомендацій щодо розслідування та розкриття кримінального правопорушення.

Інформація про способи вчинення кримінального правопорушення використовується для забезпечення повноти, всебічності та ефективності розслідування, пошуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а також для запобігання їх здійснення вже відомими способами або новими, які можуть з'явитися.